

גאולה

ואף-על-פי-כן אינך יכול להיחלץ מתוך הקסם של דמיון שני המאורעות והמעמדים האלה, ואתה מבקש מהו הצד השווה שבהן כדי לדרוש גזירה שווה וללמוד ממנה, מה שידבר אל לבך ונפשך ושיעודד את רוחך היום הזה.

ומה שמתגלה לעין קודם כל דבר, במאורע של הימים ההם ושאינו בו שום ספק - הוא מה שכבר אמרו כל חכמי הנפש כי לא הכמות היא העיקר כי אם האיכות. כי לפי הכמות, לא היתה שום תקווה למתי מעט החשמונאים והנוהים אחריהם לעמוד בפני חיילות הרבים העצומים של אנטיוכוס. אפילו אם נניח להם לאותם מחכמי דברי הימים המבקשים למעט את הדמות של מעשי גבורתם של החשמונאים, ונסכים כי שני ספרי המכבים ויוסף בן מתתיהו אחריהם הגזימו בכוונה ברוב סדרם של החיילות ליזיאס, בכל זאת גם הם מודים כי ה"צבא" של יהודה המכבי היה בכמותו, כאין וכאפס לעומת הצבאות של ליזיאס וגורזיאס במערכות של בית-חורון ואמאוס ובית-צור. ומלבד זאת, חיילותיו של ליזיאס היו מלומדי מלחמה ומזוינים בכל הנשק וצורכי המלחמה היותר מתוקנים של הזמן ההוא, ואפילו הכלים לא נעדרו שם, ומעבר מזה היה ה"חיל" של אנשי שלנו, - שלא למדו מעולם מלאכת מלחמה, ועיקר נשקם היה - הרוח! והנה הרבים נשברו לפני המעטים, מלומדי מלחמה נבוסו לפני גדודים שלא עמדו מעולם בקשרי מלחמה, ושרי צבא גדולים, מומחים שכבר קנו להם שם תפארה בהרבה מלחמות עם עמים אחרים, נפלו לפני בנו של הכהן ממודיעים.

ומה נתן לאלה המעטים לאלה לא יודעי מלחמה, לאלה לא המזוינים כראוי, - מה נתן להם את הכוח לעשות את כל אלה מעשי הגבורה שזהר תפארתם לא כהה באלפי השנים שעברו מאז ועד עתה?

"על הפלא הגדול הזה כבר ענו כל חכמי דברי הימים תשובה אחת:

הרוח!

הוא נתן את הרבים ביד המעטים. את החזקים ביד החלשים...

הן אמנם בראש אלה המעטים החלשים עמד יהודה המכבי ואין ספק בדבר כי הוא היה אחד מהגדולים בגאוני שרי הצבאות שקמו בעולם.

אבל אפילו גאון הגאונים בשרי הצבא לא יוכל לעשות כל כך גדולות, כשהבדל בכמות בין הצבא שבידו וצבאות האויב הוא גדול כל כך, בהבדל שהיה בין "צבא" יהודה מכבי וצבאותיו של ליזיאס - אם אין איזה כוח אחר זולת גאונות של שר הצבא שיעזור לו.

ויהודה המכבי בעצמו והופעתו פתאום ברגע המסוכן ההוא בדברי הימים של עמנו - גם זה אחד המעשים של הימים ההם שהוא יכול להיות לנו לאות ולמופת בזמן הזה, ברגע הצורך הלאומי, כשהסאה נמלאה ונדמה כי אין שום תקווה, פתאום - קם לנו יהודה מכבי!

דרשו

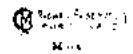
תמונות בריטיות רשמיות

:: של ארץ ישראל :: ::

הציטרה סודסטר על גווית סרלונטוניה אסטרות
הנסיכה הכללית: אעל

M. CASSAB מ. קאסאב

ארנו סוכה P.O.B. 896 קהיר

שעורים

לבנונה, לפסנתר, לשירה ולתורת הנגינה

ע"י מורים מוכחים

לפני אל הארון אידלסון

בשכונת קנית ישראל - חיפה.

נספח

שמקומו בין הינס" לבין ה"גאולה".

בין השמשות

מספר מכתבים שנשלחו בשלהי ימי השלטון העות'מני בירושלים ובראשית ימי הכיבוש הבריטי, מתארים את החרדה והרגשת העירפול ששררו באותם רגעי דימוזמים וחוסר בהירות. 1. החרמת בייס האציל למל 2. מיומנו של נער פלאשי בירושלים. 3. שאלו לשלום ירושלים - (חמישה מכתבים שכתב בצלאל יפה).

ליקט והביא לרפוס:

שמעון רובינשטיין

1. החרמת "בי"ס האציל למל"ע"י הצבא התורכי.

מכתבו של מנדל כהן, מורה למלאכה בבי"ס "האציל למל"ע"י אל בת דודתו, צפורה מלך ממזכרת-בתיא, אור לג' חשוון ה'תרע"ח. 18.10.1917 (איב"צ ירושלים).

צפורה חביבה,

חצי הלילה הראשון כבר עבר, ואני עודני מתהפך מצד לצד ואיני יכול להירדם. נראה הוא שהמיטה הצרה אינה יכולה לשאת אותי עם הלב המלא.

מבקש אני לי רעיון לפזר את הענגים השחורים - אך אין זה עולה ביד. ...עד עתה עוד נמצאה לי אואזה [אואיס = נוה מדבר], אשר בה מצאתי מנוחה שלוה. עוד היה בית מלאכתי וכל אשר בו... כעת, הנני עומד להגרש גם מבית מקדשי זה. זהו הלילה האחרון אשר אני יושב עוד על שולחן עבודתי בחברת ספרי וכל היקר לי, שרכשתי במשך שנה וחצי.

זה היה בשעה ארבע אחה"צ, בעת אשר היתה אסיפת מורים כללית באולם ביה"ס. באה פקודה פתאומית שביה"ס למל זביה"ס לבנות נלקחים לענייני הצבא. איני יכול לתאר לך את הרושם שעשתה הפקודה הזאת על המורים.

מרי[ה] דעלמא! [רבונו של עולם] מה אתה רוצה מהמורים האומללים האלה? את מחייתם לקחת מהם והנה באת לבקש את נפשם!

האין די לך בלקחך מהם את כל חמירותם והנך רוצה גם את קצת האוויר הנקי שהיה להם לנשימה! ביה"ס הוא מקור תנחומים ללבו הפצוע של המורה. פה הוא שוכח את קבצנותו, את משפחתו וכל אשר לו, ורק את חובתו הקדושה [הוא] מרגיש ומכיר פה. והנה לוקחים מהם גם [את] זה!

במשך שתי שעות הספיקו השוטרים לפתוח את כל החדרים ומחר בבוקר השכם, צריך למסור להם את המפתחות. והמקום הקדוש הזה, שעוד היום עוד מלאו את חדריו ילדים טהורים, תינוקות של בית-רבם וקול תורתם הבקיע בכל האטמוספירה מסביב, השתנה למעון פריצים ואנשי צבא מושחתים ובמקום הקולות הנעימים האלה תתפרצנה תרועות שיכורים ופראים מכל צד ועבר.

ובית מלאכתי! בו הקרבת שנה וחצי מימי חי! מה יהיה גורלו! מחר בזמן הזה בוודאי כבר יהיה לאזרות סוסים. מרגיש הנני כי בהילקח ממני הדבר הזה, יחסר לי כל ענייני בחיים. קשה לי לתאר את קיומי הרוחני בעתיד מבלי זה. נפרד הנני מהמקום היקר הזה, אך כמה קשה היא הפרידה! ידע אני שלא אזכה לראותו במצבו הנוכחי.

השעון צלצל את השעה השנייה [2.00 בבוקר]...

*

2. התקפת נגד תורכית לכיבושה מחדש של ירושלים.

קטע יומן של שלמה, נער פלאשי שלמד בירושלים.

יום שלישי, שלישי לטבת ה'תרע"ח [18.12.1917], ירושלים.

ביום הזה שמעתי אומרים כי האנגלים לקחו בשבי מהתורכים 8,000 אלף [צ"ל 8,000] איש בתוכם 600 מאות [צ"ל 600] אופיצרים.

המלחמה אשר היתה בליל יום ראשון זה [16.12.1917] התנפלות התורכים על חיל האנגלים באופן מבהיל מאוד, כי הערבים היו מורי הדרכים לחיל תורכיה. והם באו לקחת את העיר ירושלים שוב, אבל לא הצליחו בעורמתם, כי אם נפלו לשוחות עולמים. הם אמנם רצו לקחת את ירושלים בחכתם ואפשר מאד [ש]היתה סכנה גדולה לממשלה החדשה. בכל זאת, התורכים נחלו מפלות גדולות לאין לשער עליהם [לאין שיעור].

ההתנפלות כפי השמועה מפליאה ומבהילה אותנו למאוד. הם היו בסכנה גדולה [האנגלים] כי כל מגמת התורכים אפשר לחשב בבטחה גמורה מאוד: להם היו הערבים עזרי הדרך. המלחמה התחילה בליל יום ראשון לפני חצות הלילה והלכה הלך וחזק וגדול, ביחוד משעה שתיים והלאה התחזקה המלחמה למרום עוזה. התותחים עמדו שורות שורות מהר-הזיתים.

עד הר הצופים. הם ירו לצד יריחו בלי הפסק. אני בעיני ראיתי כי שתי פעמים נפלו פצצות של האויב במורד ההר של מגדל הגרמני [אוגוסטה ויקטוריה] לצד ירושלים, ויצא עשן גדול עד לב השמים. באמת הרבה אנשים פחדו מאד, כי אפשר באה תורכיה לקחת שוב את עיר הקודש, אני בעצמי באתי להחליט כי אזי אנחנו מסכנים מאוד לאסון נורא, אבל בעזרת האל לא יעשה דבר כזה. גם מהיום והלאה לא יהיה ולא יקרה מקרה כזה לעולם.

*

עדות זו, המבוססת כנראה על שמועות שנפוצו בין תושבי ירושלים, לשמע ריות התותחים בפאתי העיר, מעוררת סימני שאלה באשר לתאריך. התיאור מתאים יותר למתקפת הנגד המשמעותית שערכו התורכים בלילה שבין ה-26 וה-27 לדצמבר בתל-אל-פול. בהתקפה זו נהרגו מעל אלף חיילים תורכיים ונלקחו כ-750 שבויים. אם למתקפה זו התכוון הכותב, הרי שחל ביומנו שיבוש בתאריך, והדבר אינו סביר במיוחד.

הגיוני יותר שהיומן נכתב בתאריך המצוין 18.12.17, והוא מתייחס להתקפת נגד קטנה שנערכה ביום ראשון בלילה 16.12.17, אך השמועות שהתהלכו בעיר, בעקבות הרעשת התותחים הבריטיים, היו מופרזות מאוד!

דומה ששלמה, שמע את הדי ירי התותחים הבריטיים נגד נסיונות האחיזה של התורכים בסביבות ירושלים. ב-13 לדצמבר הבריטים תפסו את דאס-אל-חרובה (ליד ענתות) ולקחו 43 שבויים. בשחר ה-17 בחווש, הותקפו עמדות התורכים ברכס שממזרח לאבו-דיס. במתקפה זו נהרגו 46 חיילים תורכיים ונלקחו בשבי 126 שבויים.

חיזוק להנחתי שהתאריך ביומן אכן נכון, אפשר למצוא במכתב ששלח בצלאל יפה, ב-17.12 יפה הגיע לירושלים עם מספר עסקנים מיופי כדי לפגוש את ד"ר טהון ואת הופיין. במכתב [אל אשתו] רשם: "...אני הייתי בלילה בביתו של טהון. ישנתי טוב והתעוררתי לשמע ירי תותחים. זו היתה הארטיילריה האנגלית על הר-הזיתים. ספרתי במשך שעה 500 פגזים...". מהמכתב עולה שהמשלחת הגיעה במוצ"ש ה-15 בדצמבר, והתאכסנה במלון קמיניץ, אך את ירי התותחים שמע למחרת בליל ה-16 כשישן בביתו של טהון, והדבר תואם את התאריך ביומנו של חנער הפלאשי.

*

3. "שאלו לשלום ירושלים".

מתוך מכתבים ששלח בצלאל יפה, מראשי המשרד האי, אל מספר גורמים, לכירור הארועים בירושלים ערב הכיבוש ולאחריו. (אצי"מ).

תל-אביב, 10.12.17

מכתב אל הסוחר והעסקן הירושלמי אהרון חזית.

נודענו שתמול ביום א' בשעה 3 אחה"צ, לפני הדלקת הנרות [של תזוכה] נכנסו האנגלים לירושלים ומאד הפצים לדעת ע"ד [על דבר] המאורעות במשך ארבעה השבועות האחרונים... פה נתקבלה חיום הידיעה שהתורכים גרשו לפני הארץ את ראשי היהודים - ביניהם: ה[אדונים] טהון, הופיין, גרזובסקי, סיכו, שץ ועוד ועוד.

תודיעני אם אמת הדבר ומי עוד גורשו. [ה]אם הופיין גורש, וגם גרזובסקי? האם גורדון ויתר פקידי האפ"ק [ה]אם נשאר פקידי המשרד [האי], ה' חרי, טיטלמן, גלזיר ואחרים, האם נשאר החכם באשי הירושלמי [הרב דנון] והיפואי [הרב עזיאל]? האם נשאר הקונסולים הספרדים הגראף [בלובאר] [נסגנו] קיבלר? האם נשארה על ידם העזרה המרכזית [ועד הסיוע שפעל ליד הקונסוליה הספרדית בירושלים, לאחר ניתוק היחסים בין תורכיה לארה"ב].

כן בבקשה להודיעני ע"ד מצב הכלכלה של אחינו: האם יש חיטה בשביל העדה היהודית שם? האם העזרה לעניים מסודרת ואיך? תודיעני המחירים השורדים בעיר בשביל לחם, חיטה וקמח, פחמים, שמן-זית, וירקות, בשר ודגים, המחירים שהיו לפני הכיבוש ואחרי הכיבוש.

ע"י המוכ"ז [שליח ששלחו העסקנים היפואים לירושלים ב-11 בדצמבר] תן לי תשובה ע"כ [על כל] שאלותי.

בכבוד

בצלאל יפה.

*

אל יונה קיבלר (Jona Kubler) סגן הקונסול הספרדי [ביפו. קיבלר היה נציג שוודיה].

הקונסוליה הספרדית בירושלים.

תל-אביב, 10.12.1917

אדוני הקונסול הנכבד,

מאמש יש לנו התודעה שירושלים כבושה ע"י האנגלים. היום אחה"צ הכתה אותנו בתדהמה הידיעה שהממשלה התורכית, בסרם עזבה את ירושלים, היא שלחה את ידינינו לקראק.

אתה בקלות יכול לתאר לעצמך איך זה השפיע על החוג הקטן שלנו פה בתל-אביב [הכוונה למעט העסקנים ששבו לעירם מנפתח-הקורה ומושבות יהודה ששוחזרו]. אנחנו מבקשים ממך, אדון

קיבלר להודיע לנו מיד אם נכון הדבר ואת מי הכה הגורל הרע הזה. אם זאת אמת וד"ר טהון שלנו והופיין הותקפו, נא להודיע מי שממלא את מקומם במשרד הארץ ישראלי, בבנק [אפ"ק] ובוועד הסיוע [הפעל] בקונסוליה הספרדית.

האם נשארנו שם (בירושלים) אמצעים?

אנחנו עדיין לא בקשר עם מצריים ונשארו לחלוטין בלי אמצעי עזר. אני גם בא עם בקשה נוספת: נשארו לחלוטין בלי תרופות וכאן אי-אפשר להשיג שום דבר וכל הקהילה שלנו [ביפו] היא ללא עזרה רפואית...

בציפייה לתשובתך המידית,

בתודה מראש ובכבוד רב,

שלך בצלאל יפה.

גלויה בספרדית.

בירושלים. הכות תהודי ברחובות ירושלים.

תל אביב, 10 דצמבר 1917.

אדוני הרון דה-בלובר,

הקונסול הכללי של ספרד, ירושלים.

לאחר שהובא לידיעתי, שלפני נסיגת המישל העות'מאני מירושלים, הוגלו לפני הארץ מספר נכבדים יהודים, כגון: ד"ר סהון, הופיין ואחרים, אני מרשה לעצמי לבקש מכבודך להודיעני - האם הדבר נכון? וגם לדווח לי מי הם האנשים המחליפים אותם בניהול המוסדות. במיוחד הייתי רוצה לדעת - מי מנהל עכשיו, תחת הפיקוח הרם שלך את "קרן הסיוע" של המשרד הא"י.

ברצוני גם להודיע, בתור מי שמנהל את הקופה הכללית של "קרן הסיוע" ליפו ולמושבות יהודה, פניתי באמצעות מצריים למוסדות הנוגעים בדבר, כדי שישלחו ישירות אלי את כספי הסיוע המיועדים ליפו ולמושבות.

אני חושב שהעברת הסכומים הדרושים בדרך החדשה, תארך זמן רב, והיות והעוני כאן רב מאד, אני מרשה לעצמי לשאול אותך: - האם נותרו עדיין כספי סיוע בקופה? - במידה וכן, אבקשך להואיל ולהעביר באמצעות נושא מכתב זה, את כספי הסיוע המיועדים ליפו ולמושבות יהודה. על חספס שיועברו להיות בזהב, מכיוון שלשטרות הכסף התורכי אין כאן כמעט כל ערך.

הייתי רוצה לדעת אם הקופאי של קופת הסיוע מר חרי, או מישהו אחר, נשאר בירושלים, ואם מצב הקופה מאפשר זאת, להעביר לי 500 לירות בזהב.

לסיום הייתי אסיר תודה מעומק הלב, אילו יכולת להודיע לי באיזה איזור נמצאים הגולים, וגם להודיע לי אם משפחותיהם נותרו בירושלים - ומה מצבן?

אני רואה לנחוץ להודות לך מראש על הטיפול שתואיל להעניק לתוכן מכתב זה.

בהכנעה ובתודה מראש, על הטיפול שתעניק לבקשותי, אני שולח לך, אדוני הקונסול הכללי, את רגשי הכבוד העמוקים ביותר.

בצלאל יפה.

(תרגום מצרפתית: בני ט.)

*

אל ד"ר סהון או מר הופיין.

[פנייה לא שגורחית זו נובעת מתוך תקווה שהמכתב יגיע לידי אחד המכתבים לפתחת].

תל-אביב, 10.12.1917

ידידי.

מהמכתבים שאני שולח לבלובר וקיבלר, תבינו באיזה מצב רוח נמצאים אנו מהיום בבוקר, אחרי שנתפשטה השמועה שראשי היהודים הוגלו ע"י התורכים מירושלים ובתוכם גם אתם. אינני רוצה להאמין להשמועה זו שהיא יותר מדי מעציבה, והנני הפץ להאמין כי גם אתם

תשאבו מעט רוח הפשי וכולנו יחד נוכל להמשיך את עבודתנו בתנאים נורמליים וחוקיים. לדאבונו העדה העברית ביפו, שהתרכזו כמעט כולה בתל-אביב, היא היום יותר מדי קטנה; משתדלים אנו להקים את הסתדרותנו הקודמת בהכוחות המעטים ששבו מהגולה. האמצעים הכספיים שלנו קטנים מאד ומפני האי-בטחון הנני מפחד להוציא את הקופה הקטנה [הזו]. ע"י הממשלה סלגרפתי שישלחו לנו חלק מהעזרה בדרך חדשה. אף כי עברו 12 ימים לא קבלתי עדיין תשובה על הסלג[רמה] שלי. פניתי גם במכתבים להרבה מחברינו, אך כמובן יעבור זמן רב עד אשר אפשר יהיה לקבל תשובה על מכתבי הנ"ל.

מלבד הקופה בזהב, יש אצלנו קופה הגונה של [כסף] נייר תורכי, [חלק] של אפ"ק וחלק שלנו [המשרד האי]. אין לנייר הזה כלל מהלכים וחכו עד אשר [שלטונות הצבא ב]ירושלים יחוו דעתם ע"ד ערך הנייר התורכי.

מה שלום משפחותיכם? הננו כולנו דואגים מאד לשלום כולכם ויש לנו הרבה דאגות לשלום קרובינו, ידידנו ומכרינו הנמצאים במקום הקרוב שלא נכבש עדיין [הכוונה לכפר סבא].

והננו מחכים ליריעותיכם בפרסיות [בפריטורט].

בידידות רבה, בכבוד, בצלאל.

*

בשעה שהמכתבים נשלחו, ניצב הגנרל אלנבי בשערי ירושלים. בתמונה: אלנבי מתארגן לכניסה הרשמית.

את המכתב הבא כתב ככל הנראה אל אשתו, לאחר שהגיע לירושלים עם משלחת עסקנים מיפו. (בשל נתינותו האוסטרית והתעמנותו, חשש שיחשב כנתין ארץ אויב ולא תינתן לו רשות לצאת מירושלים) בסופו של דבר האיסור בוטל וטהון יצא ליפו לעמוד בראש האסיפה המכוננת הראשונה.

ירושלים, 17.12.17

יקרה.

באנו בשבת ב-10 בערב. נסיעתנו היתה כמעט טובה. התנועה היתה ללא סוף. אלפים רבים של סוסים, הרבה מאות [עגלות?] הרבה תחמושת ואספקה לאורך כל הדרך. מסיבות שזה היה מאוחר, אנו עצרנו אצל [מלון] ורשבסקי. זה לא היה מעולה, אך זה היה טוב יותר מאשר אצל קמיניץ...

העבודה צריכה להיעשות בדיחפות - לארגן את הקהילה. הופיין נהג ללכת למושל [מושל-ירושלים, גנרל נויל טראורס בורטון]... יתכן שהיום טהון, הופיין ואני נהיה מיוצגים בפני המושל בתור נציגים של ההסתדרות הציונית. כעת הולך אליו המכתב בעניין זה.

מנקודת המבט שלי, נעשתה כאן טעות בקשר לארגון הבלדיה: שני יהודים, שני נוצרים ושני מוסלמים. [הכוונה להורעה שפרסם הגנרל בורטון ב-13.12.17 ובה הוא מינה מספר אישים שימשו זמנית כחברי מועצת עיריית ירושלים בראשות ראש העיר הקודם חסיין סלים אפנדי אל-חוסייני. שני המוסלמים: ראש העיר עצמו ועלי אפנדי ג'ראללה; שני הנוצרים: דימיטריס סאלאמה ודיע קאטנה, ושני היהודים: יצחק שריין כנציג העדה האשכנזית ויצחק אלישר כנציג העדה הספרדית]. שני היהודים נהגו לבוא [אלו טהון והופיין] לקבל עצה בעניין כל שאלה, אבל הם רק שניים והממשלה [העירייה] היא בידיים של ראש העיר והם ללא כוח.

... יש דברים מעניינים רבים בדבר השבוע האחרון של השלטון התורכי. הופיין וטהון נצלו בנס. [עיוזאת] פשה [המתצארף האחרון של ירושלים] אני מניח יתן את הדין על שהם ניצלו. תקופת הזמן שלהם [האפשה ממאטר] הסתיימה ביום ראשון בבוקר, וכעת יודעים שחיפשו אחריהם בשבת בערב.

מצב הרוח בעיר מרומם. הכל ביוקר. הייתי רוצה, אפילו בעין אחת לראות את המתרחש ביפו. כאן יש אפשרות לקבל רשות אפילו ללכת לפתח-תקוה, אבל הם לא יודעים שפתח תקוה אינה בלדיהם [הבריטים נסוגו מהמושבה והיא שוחררה סופית רק ב-22.12.17].

... טורבו יצא זמנית לירושלים לנהל את בתי הספר ולהרחיבם ... טהון והופיין מוקפים ע"י רבנים וזקנים. אם אנו נצלית, זה יהיה הצלחה גדולה של הציונות [הכוונה למגעים בדבר הקמת ועד עיר מאוחד בירושלים]. מדמואזל [ד"ר הלנה] קגן מוסרת לך ד"ש. היא עובדת הרבה...

*

אחרית דבר

”החולשה העקרית של האדם אינה משום שאין בידו לנצח, אלא מפני שאינו יכול לנצל את נצחונו. הנעורים מנצחים את הכל, גם את תעלולי השטן הצפונים. אבל אין מי שיכול להמשיך את הנצחון, לטעת בו חיים, כיוון שאותה שעה כבר חלפו הנעורים. הבאים בימים אינם מעיזים לגעת בנצחון, והדור הצעיר, המעונה מן ההתקפה החרשה העומדת לבוא, מבקש את הנצחון של עצמו.

פראנץ קאפקא.

מדוע נשכח - חנוכה תרע"ח.

יעקב גרוס

מאז חורבן בית שני בשנת 70 ועד ה-9 בדצמבר 1917 ידעה ירושלים 1847 שנות סבל, מצוקה ודיכוי קומץ היהודים שנותרו לבכות את חורבנה. רק לאור נרו הראשון של חנוכה תרע"ח הוארו לפתע פעמי הגאולה. הטורקים ששלטו בירושלים 400 שנה, נמלטו מהעיר באישון לילה. היהודים ראו בהסתלקותם נס של חנוכה וחשו בעקבות המשיח.

כניסת הצבא הבריטי, הביאה לתושבי ירושלים את בשורת "הצהרת בלפור" שניתנה בחודש הקודם. העיר עמדה לפני "חורבן הבית השלישי", ולפתע זכתה לנס כפול ומכופל.

עיון בזכרונות וכיומנים מאותם הימים, מעלה ניחוחות של התרוממות רוח וסערות רגשות, למרות שירושלים הדרדרה באותם ימים לשפל המדרגה. לרגע הצליחו להתעלות על המגפות והרעב שהמשיכו להפיל עשרות חללים מידי יום. מתוך החשכה הגיחה קרן של תקווה. הגאולה בשער.

נכון, פעמי הגאולה לא הדביקו את הציפיות, גם שערי הבית הלאומי לא נפתחו בקצב המקווה, אך תהליך השחרור החל. היה רק תאריך אחד במאה ה-20 שבו נוצר סיכוי ריאלי למימוש החזון הציוני: ערב חנוכה, כד' כסלו תרע"ח, ה-9 בדצמבר 1917. מיכשולים, פורענויות ומאבקים רבים נכוונו לשוב היהודי בארץ ובגולה עד לרגע שפעמי הגאולה הפכו למדינה ריבונית כעבור 30 שנה. אבל, התהליך התקדם והחזון התגשם.

קשה להבין מדוע נמחק החג שנחוג בארץ ישראל בשם הרשמי: "יום כיבוש ירושלים". בשנות המנדט יום ה-9 בדצמבר היה יום-שבתון למשרדי הממשלה. בבתי הכנסת ובכנסיות ערכו תפילות חגיגיות, בחוצות נערכו ארועים ותהלוכות בהשתתפות קהל רב ובמעמד הנציב העליון, חולקו עיטורי כבוד והצטיינות, נערכו "חתונות לאומיות" והוסר הלוט מעל רחובות חודשים.

"יום כיבוש ירושלים" מהווה הגשמה ראשונה של הצהרת בלפור. למעשה, ברגעים שנועד על כניסת הגנרל אלנבי לירושלים, תורגמה הצהרת בלפור למדינה יהודית. אמנם נדרשו שנים רבות כדי שהצדדים יבינו את התרגום ויסיכמו עליו, אך בלעדי ה-9 בדצמבר, היתה ההצהרה המעורפלת מגיעה לסל הניירות של שר ההיסטוריה.

אלמלא התמשך והסתבך המנדט הבריטי על א"י, התאריך היה זוכה בכבוד הראוי ליום השחרור והעצמאות, ואולי היתה מתקבלת הצעתו של אליעזר בן-יהודה להוסיף נר נוסף ביום הראשון של חנוכה לציון הנס שקרה לנו.

אנו מתאבלים וצמים על אסונות שפקדו את עמנו, ושוכחים לחנוג את היום שבו החלה גאולת העם היהודי בארצו. מדוע?

שלושה גורמים העיבו צל על שמחת החג:

א השלטון הצבאי הבריטי בארץ ישראל, התנכר למשמעות הצהרת בלפור כפי שהובנה על ידי היהודים. מערכת היחסים בין הישוב לבין ממשלת המנדט הלכה והחריפה עם השנים ובשנות ה-30 הגיע הניכור לשיאו עם הופעת ועדות החקירה והספרים הלבנים. "יום כבוש ירושלים" איבד את הזוהר המשיחי, והיה לחג נצחון של השלטון הזר (אליו צורף "יום המלך"). המשקע המר, שהמנדט הותיר בלב הישוב והנהגת המדינה החדשה, השכיח את חסד גאולת הארץ מידי התורכים.

ב השואה הנוראה שפקדה את העם היהודי במלחמת העולם השנייה, יצרה פער עצום, שגימד והרחיק אל נבכי ההסטוריה את רוב פרקי העבר. כאילו הכל נמחק, ונפתח דף חלק. גלי שארית הפליטה מאירופה ונדחי ארצות המזרח, ראו את הנס שהתרחש בדורם - דור מקימי המדינה. הם לא היו מודעים ולא חיפשו את הקשר לתהליכי העבר. להם היה ברור שהכרת העולם במדינת ישראל מהווה מעין פיצוי על סבלו של העם היהודי בשואה.

א דור התקומה היה גא במאבקו ל"גרוש הבריטים" ובתשגיו במלחמת השחרור. ממשלת המנדט השנואה הציבה אינספור מכשולים. דור הבונים והלוחמים האמין שהוא נגאל והשתחרר מהשלטון הזר בכוחות עצמו. רוב היהודים בארץ, חלוצי העליות השלישית, הרביעית והחמישית, לא היו עדים לריגושי הגאולה. הם למדו לחשוד ב"כוונות הטובות" של השלטונות. במצב זה לא היה מקום להעניק הערכה "מוגזמת" לחלקה של האימפריה הבריטית בשחרור הארץ.

בפרספקטיבה היסטורית, נראה שלישוב היהודי הקטן לא היה סיכוי לעמוד על רגליו ולזכות בריבונות ובעצמאות מדינית ללא הסכמתן ותמיכתן של המעצמות הגדולות.

מאותן סיבות שציינתי, מעדיפים לראות בהצבעת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, את התאריך הקובע להכרת העולם בזכותנו להקים מדינה יהודית בארץ ישראל.

תאריכים מוקדמים יותר היו: ההכרה של 51 מדינות חבר הלאומים בוועידת סן-רמו, באביב 1920, ("דואר היום" יצא בכותרת "כתב חרותנו" 8.7.20), והכרזת בלפור (1917) שנשענה על תמיכת אנגליה, צרפת, איטליה, הוותיקן וארה"ב. שורשי ההכרה המדינית החלו בעצם בתכנית אוגנדה (1903). לראשונה הוכר הצורך הבינלאומי לתת ליהודים מסגרת ריבונית ונחלה לניהול חייהם.

היסטוריונים מעלים סיבות שונות ומגוונות לנכונות עמי העולם להכיר בתיקון העוול ההיסטורי שנעשה לעם היהודי - הביא להקמת מדינת ישראל. מעבר לכל ההתארגנויות, התנכיים, הצרכים הפוליטיים והכלכליים, שתי עובדות ברורות עולות מעל פני השטח:

א. בלי הרצון הלאומי לשוב לציון ארץ האבות - לא היתה מתעוררת תנועת התחייה היהודית - הציונות.

ב. ללא תמיכת אנגליה וארה"ב, המעצמות העשירות והמובילות, קשה היה להשיג את תמיכת שאר עמי העולם להקמת מדינה ריבונית לעם היהודי.

ההיסטוריונים רבים רואים את מניעי התמיכה - בחשש מהגירת מליוני יהודים עניים ממזרח אירופה לתחומי המדינות העשירות. הגירה כזו עלולה לחולל תמורות דמוגרפיות

והברתיות שהשלכותיהן הרעות יבואו לביטוי חברתי, כלכלי, דתי וגזעי ומוטב להמנע מהן). בלי התעוררות הציונות, לא היה סיכוי לקבץ את היהודים מפזורותיהם ולהקים את מדינת-ישראל. האלטרנטיבה לבעיית היהודים היתה קשה: "בירוביג'אן" נוסח סטאלין או "הפתרון הסופי" נוסח היטלר. מאבק הציונות על זכות ההגדרה הלאומית והפתרון המדיני הכשירו את הקרקע להגשמת החזון.

המבצעים הציוניים, של התיישבות ורכישת קרקעות בראשית המאה, היו נאיביים ביסודם. מתוקף הנסיבות הם הצליחו והוכיחו את עצמם. רכישת קרקעות והתיישבות יהודים בארץ זרה, הוכחו לא פעם כהתבססות זמנית, שבעקבותיה באו התנכלויות, פרעות, שריפה וגזילת הרכוש היהודי. ההיסטוריה לימדה את העם היהודי גם גרושים והפקעות רכוש מטעם השלטונות. ארץ-ישראל העותומנית לא היתה שונה מבחינה זו. רוב תושביה היהודים נחשבו לזרים, וחיו בארץ בחסדי הקפיטולציות והבקשיש. במהלך מלחמת העולם הראשונה רבים גורשו מהארץ. כוונותיו של השליט הטורקי ג'מל פאשה לצמצם את הישוב היהודי בא"י ולמחוק את רעיונות ההתיישבות הציונית היו גלויות לעין. עד הכרזת בלפור, ובמקביל הכרה טורקית-גרמנית בזכויות היהודים בפלסטינה, העתיד נראה שחור משחור.

התלות של הציונות ברצונם הטוב של בעלי הדיעה, היתה מוחלטת. מחשבותיו של הרצל שיצליח להפעיל את השפעתם של בעלי המאה הכזיבה. היה צורך למצוא דרך אל מצפונם של שליטי הארץ. הכוחות האמיתיים שהניעו את התקווה הלאומית-משיחית-פאסיבית להגיע לציון, היו תשינאה והמשטמה בסביבתם האנטישמית. לחץ הגלות הוליד את תנועת הגאולה. הרצון התעורר, אך לתנועה הציונית לא היו כלים שבאמצעותם ניתן להשיג את הארץ. לא היה כח צבאי יהודי וגם הכח הכלכלי של יהדות העולם לא גוייס ברצינות למטרה זו.

יכולתנו להתגייס לטובת עצמנו היתה מוטלת בספק. תחילה העם נתבקש לתרום כסף, לא פצועים ולא הרוגים. לעם שהיה רגיל לפדות בממון את בניו מהצבא - בקשה זו לערבות חרדית היתה זכות ולא חסד. למרות זאת האמצעים טיפפו בדלילות. התרומות שהגיעו לקופה הלאומית בעשור הראשון לשחרור א"י, הסתכמו ב-3.5 מיליון ל"ש, בשעה שהמיסים ששילמו היהודים בארצות גלותם נאמדו באותה תקופה במיליארד ל"ש. וייצמן טען שיהודי ניו-יורק לבדם יכלו להקים את מדינת ישראל, וד"ר סטיפן וייז העריך שיהודי ארה"ב לא תרמו אפילו חצי אחוז מהכנסותיהם לטובת הבית הלאומי.

רעיון הגאולה החדש, חייב תמורה עמוקה בנפש העם. התקווה הנושנה "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" נישאה בפי כל. הלצים היו אומרים: "בשנה הבאה... אבל לא בשנה זו, דיה צרה בשעתה...".

כמה אפשר לדרוש מהעם בגולה להשקיע בבניין המולדת? לפרוטות שנאספו היתה חשיבות מכרעת בהפצת הרעיון הציוני, היתה להן גם חשיבות מדינית כלפי העמים שראו את העם היהודי מתגייס לקראת תקומתו. בפועל, הקרנות לא הצליחו להשיג את סכומי היעד. בראשית הדרך הציפיות היו גבוהות פי עשר מההישגים. העם היהודי שלמד להקריב קורבנות למען אינטרסים של עמים זרים, הצטיין בפלגנות ובהיסוסים, כאשר נדרש להקריב למען עצמו. פעמי המשיח היו באוויר, אך היהודים התנהגו כמו אותה בדיחה שרשם דרויאנוב: "...שב יהודי לביתו ופניו נפולות: שמועה רעה שמעתי, משיח עומד לבוא. ניחמה אותו אשתו - אל דאגה, קום וסע אל הצדיק וקח איתך רובל לפדיון ותבקש שישנה את הגזירה - שהמשיח

יקח את הגויים לא"י ואנחנו נשאר פה..."

וכך אמנם היה. מי שבא לגאול את ארץ-ישראל היו צבאות הגויים. 18,000 חללי צבאות האימפריה הבריטית נקברו באדמת הארץ במהלך כיבושה במלחמת העולם ה-1. עשרות אלפי פצועים ונכים שבו מא"י לארצותיהם. כמות הנפגעים היתה קטנה ביחס למיליוני הקורבנות באירופה, אך גדולה לגבי זירת קרבות צדדית, שחשבו להכריעה בקלות.

צעירים יהודים גוייסו בארצות מוצאם לכל הצבאות הלוחמים. אחדים השתתפו בקרבות בזירת א"י משני עברי המיתרס. הציונות דממה באותה עת וגרסה גישה נייטרלית. ניצני שיתוף הפעולה עם הבריטים - זכו להזקעת יהודי ארץ-ישראל מטעמים מובנים. בתנאים אלה, הקמת הגדודים העבריים בידי יוסף טרומפלדור וזאב ז'בוטינסקי היתה לפלא. גם כאן, בדומה לתרומות בכסף, ההישגים היו דלים, אך הרעיון היה סוחף, והשמועה על צבא עברי הלהיבה והציתה לבבות.

כבר בראשית ההתישבות הציונית בארץ (לפני מלח"ע ה-1), אמר יחיאל מיכל פינס: "החפץ בישוב ארץ ישראל, עליו להיות כמתנרב ההולך לצבא במלחמה בעד ארץ מולדתו. עליו לדעת כי הולך הוא לקראת סכנה, פן קשת תחלפהו, פן אבן תשקע במצחו, אולי לא ישוב כלל, אולי ישוב קיטע, עיוור או פיסה, ובכל זאת ילך - כי למען ארץ מולדתו הוא נלחם. אם יזכה - יאכל פרי נצחונו, ואם לא - די לו שחבריו ובני אומתו יאכלום".

ההתנרבות לגדודים העבריים היתה מוגבלת והשתתפותם בכיבוש הארץ היתה סמלית. את העבודה הקשה עשו חייליו של הגנרל אלנבי, וגולת הכותרת היתה: יום כיבוש ירושלים. פירות הנצחון נפלו בחלקה של הציונות המדינית, בזכות פעילותו הנמרצת וקשריו של חיים ויצמן. כשהודיעו לוויצמן בשמחה: "ירושלים נפלה!", הוא ענה בגאווה: "ירושלים לא נפלה, ירושלים קמה!".

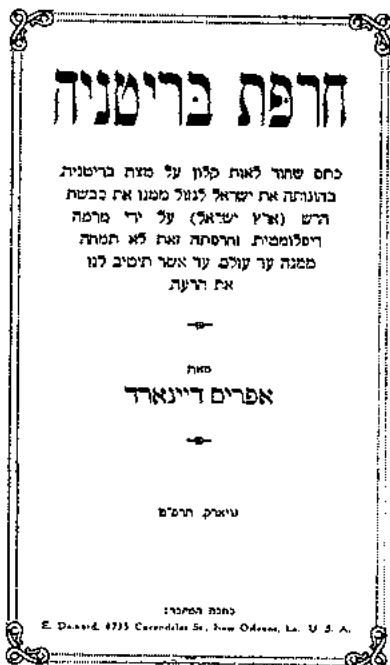
מעמד חזיון הגאולה ב-9 בדצמבר 1917, כד' כסלו תרע"ה, וכניסתו הדרמטית של הגנרל אלנבי לירושלים יומיים לאחר מכן, יכלו להיות הימים החשובים ביותר בתולדות העם היהודי במאה ה-20, אילו נוצלה ההזדמנות והתגשמו התקוות. בשנים הראשונות פיעמה התקווה בלב היהודים, נחום סוקולוב האמין שחמישה מליון יהודים יגיעו למולדת בעשור הראשון, אחדים ציפו למיליון ואולי אף פחות. בשעה שהעם היהודי התעורר לאט, גברה ההתנגדות הערבית. המכשולים שהבריטים הוסיפו הפכו את הצהרת בלפור ממציאות לחלום...

השיא שאליו הגיעה העוינות הערבית במאורעות תרפ"ט, הגבירה את חשדות היישוב העברי, באשר לכוונת ממשלת המנדט. הסיכוי לממש בקרוב את "ההבטחה הבלפורית" הלך והתרחק.

אחד הביטויים החריפים לתמורה שחלה ביחס היהודים בארץ ובעולם כלפי בריטניה, היה ספרו של אפרים דינארד מניו-אורלינס: "חרפת בריטניה", שראה אור בעברית בניו-יורק, 1929. (עמודו הראשון מובא להלן). הספר מונה ומפרט את פשעי בריטניה תוך שימוש במילים קשות. הוא מתאר את "נושאי הצלב לפי רוח העת החדשה" ומרחיק לכת בהשמצותיו:

"ממשלת בלפור הכריזה הבטחה לישראל, כי תיתן להם את הארץ לנחלה, ובמחיר זה ישלחו היהודים את צעיריהם לעבוד בצבא לעזרת הצלב. אלנבי טמן את החרב תחת כנף מעילו, ובכובשו את הארץ מיהר לתקוע את החרב בבטן צעירי ישראל.

ולהונות את היהודים ולהראותם את טלפיה, שלחה איש יהודי, אחד מעבדיה, בתור נציב

הארץ, נציב בלי שבט מושל. [המחבר אינו מזכיר את שמו של הנציב הרברט סמואל]. ואת הפוגרומים אשר הכינו נושאי הצלב לפנים בעוברם דרך ערי אירופה, החליפה בריטניה בפוגרומים על עם ישראל בארצם, תחת ממשלת הנציב היהודי, למען תמצא פתחון פה כי לא בה האשם, רק בערבים הפראים". הרגשה זו, שביטאה פרץ זעם בעקבות המאורעות, התגברה עם השנים בקרב כל שדרות הציבור היהודי.

בשנה העשרים למנדט, כשהציבור המתין להכרזת הוועדה המלכותית (ועדת פיל) על חלוקת הארץ, (1937) כתב הסופר פלאי ביומנו:

"לאחר כל השמועות הפורחות שקדמו להכרזה, איש מאיתנו לא האמין בישועות ובנחמות. נסיון מר זה שמאחורינו לא הניח מקום לאמונה. הלב ניבא ש'השורה האחרונה' תהיה אכזבה מרה פחות או מרה יותר. --- שר ההיסטוריה חמד לו לצון אכזרי עמנו ועל סף גאולתנו הציגנו בין שתי תחומות שכל אחת שואפת לבלוע חצי נפשנו, חצי נחמתנו ---".

הרגשת תיסכול זו מחקה את ירח הדבש הקצר שהיה לישוב העברי עם הכובש הבריטי. המילה "כיבוש" שהציונות העניקה לה משמעות חיובית: "כיבוש הקרקע", "כיבוש העבודה", זכתה לראשונה למשמעות מסויגת.

מ"תכנית החלוקה" נדף ריח דע. הציונות נקטה בעמדה של אין ברירה והקונגרס הציוני שנערך באוגוסט 1937, תמך בתכנית החלוקה על פי הצעת ההחלטה של ד"ר חיים וייצמן. שאלת יהודי גרמניה הנתונים תחת עול המשטר הנאצי הכריעה. בן גוריון תמך, אך כנראה הבין שתכנית החלוקה היא רק ראשיתו של מאבק מזוין שיתנהל בין היהודים לבין הערבים על גבולותיה של ארץ ישראל. הזמן אזל. הערבים דחו את התכנית בבוז, וגם הציונים ויהדות העולם ביקרו אותה בחריפות. אחת המכשלות העיקריות בתכנית היתה פירוז ירושלים. "המדינה היהודית המוצעת פשוט לא תהיה בעלת כושר חיים. בלי ירושלים היא תהיה גוף בלי ראש" טען ברל כצנלסון. הסכמת הציונים לחלוקה לא הספיקה לבריטים. הסיכוי הקלוש למדינה יהודית הלך וכבה. בשעה שהבריטים חיפשו את "הצדק" והציונות נאותה להשפיל את עצמה ולשחק לידין של שר המושבות הבריטי מלקולם מאקדונלד.

בצילו של "ליל הבדולח" ופלישת גרמניה לצ'כוסלובקיה, התקיימה בלונדון (7.2.39) ועידת "סנט ג'ימס", ש"נועדה" לפשר בין הציונים לבין הערבים. הצירים היהודים גילו לתדהמתם שהעמדה הבריטית גובלת בהתכחשות להצהרת בלפור. הדיונים שנמשכו כחודש וחצי לא הובילו לנקודת מיפנה. התוצאה היתה "הספר הלבן" של מאי 1939. הישוב ראה בספר כפירה בזכותו לבנות את ביתו הלאומי בארץ אבותיו. מהלומה זו ניתנת על העם היהודי בימים האפלים ביותר שידעה ההיסטוריה. שבוע לפני פלישת הנאצים לפולין התקיים הקונגרס הציוני

בג'נבה. אווירת הקדרות והאסון שבדרך, בארץ-ישראל ובאירופה, אפפו את הצירים, הרגשת מחנק, האשמות הדדיות, וחשש שהצהרת בלפור נשמטת מידיהם ברגעי המצוקה ואין עוגן להיאחז בו.

למרות ההבנות, תיאום האינטרסים ושיתוף הפעולה שהולידה מלחמת העולם ה-2 בין הבריטים לבין הישוב העברי, היחסים לא השתפרו. הנציב העליון המשיך לדבוק במדיניות "הספר הלבן", ומנע מאלפי מעפילים חסרי ישע להגיע לחוף מבטחים.

שביב של תקווה הסתמן כאשר צ'רצ'יל נבחר לראשות הממשלה. צ'רצ'יל אישר את הצהרת בלפור על הר-הצופים ב-1921, והיה מודע לעניין הציוני. וייצמן השיג את תמיכתו להקמת בריגדה יהודית כבר ב-1939. הידיעה עוררה תיקוות. פקידי המנדט הכשילו את מימוש התכנית בטענות סכניות שונות במשך ארבע שנים. רק בסוף המלחמה התערב צ'רצ'יל וצעירי ארץ ישראל נקראו להתגייס לחי"ל (חטיבה יהודית לוחמת). במהלך המלחמה צ'רצ'יל התבטא מספר פעמים בזכות העניין הציוני, והתחייב לקיים את הצהרת בלפור. באותם ימים אפלים פעלו הכבשנים באירופה והשמידו את העם היהודי. הישוב קיבל את הדברים בחשדנות. המדיניות הדו-פרצופית שנקטו הבריטים חייבה התארגנות עצמאית, במקביל לשיתוף הפעולה. וה-9 בדצמבר? ...למי באמת איכפת. סערת הרגשות שהפכה את הבריטים ממשחררים בתרע"ח לאויבים בתש"ח, ממבשרי הגאולה בשנת 1917 למעכביה בתקופה שאחריה, השכיחה את העניין לחלוטין. אל ה ה ב ט ה ה נצמדנו, ואנו ממשיכים לציין את הכרזת בלפור. את המעשה: "יום כיבוש ירושלים" שכחנו.

בבחינה היסטורית פשוטה: יום כיבוש ירושלים הוא נקודת המפנה המכרעת שממנה צמחה מדינת ישראל. רק חוזה כאליעזר בן יהודה, מנביאי התחייה הלאומית, יכול היה להעריך נכון את היום - כפי שהתבטא ברשימתו "יום הכיבוש". בן-יהודה ראה את יום ה-9 בדצמבר כ"יום הכרזת בלפור בפועל ממש" ולמרות שצפון א"י היתה עדיין בידי התורכים הנסוגים הוא הדגיש: "ביום הזה נשתחזרה כל ארץ ישראל".

גישתו של אליעזר בן-יהודה אינה יוצאת דופן. תאורי השמחה והחג באותם ימים, מדגישים את האמונה הצרופה של אותו דור שזכה לראות ברגעי הגאולה את אבן-הפינה ההיסטורית להגשמת החזון הציוני.

האם לתאריך הלועזי, כפי שנחוג בימי המנדט, יש מקום? יש תאריכים שאנו מציינים לפי מניין אומות העולם (ב' בנובמבר, כט' בנובמבר), כנראה כדי להזכיר לעמים את הזכות הבינלאומית של תקומתנו. ל-9 בדצמבר יש אופי דומה. הסיבות ההיסטוריות שהרחיקו את החג מלוח לבנו והעובדה שבתאריך זה מציינים את פרוץ האינתיפדה נותנים העדפה ברורה לתאריך העברי. בהחלט יש מקום לציין את נקודת הזינוק של המדינה לפי כד' כסלו, ואולי אף להדליק נר נוסף ליד הנר הראשון של חנוכה - לזכר הימים ההם, (לפי רעיונו של אליעזר בן-יהודה).

בספר זה הבאתי שורה של רשימות, מסמכים, זכרונות, תעודות ותצלומים המתארים את שנת תרע"ח. ראיתי צורך להחזיר מעט מן ההדר לו ראויה אותה שנה בה נבטו רוב ההתארגנויות החברתיות, הדתיות, הפוליטיות, המסחריות, והתרבותיות - המהוות יסוד לחינוך כאן, על כברת ארץ זו.

בחלוף 75 שנה - לא נשכח את תרע"ח.

תוכן העניינים

יגעת, קראת, מצאת.

בספר זה לא תמצא אינדקס המפרט את שמות האישים והמקומות המופיעים בו.
דפיו. הספר נועד לקריאה חופשית, ולקליטת האווירה והחוויות של הימים בהם החלו
לנבט זרעי הציונות בירושלים. לא התכוונתי לקבוע "אמיתות היסטוריות", אלא
ניסיתי לאפשר לקורא לחיות את העבר בזמן אמת. בספר מובאים מספר היבטים, כפי
שרשמו אותם מחברים אחרים, שהיו עדים למתרחש, מעמדות ומזוויות שונות.
תוכן העניינים יסייע לקורא להגיע אל הנושאים המעניינים אותו.

סימולי מקורות:

אה"ע - ארכיון העיר (הארכיון ההיסטורי של עיריית ירושלים).

אצ"מ - הארכיון הציוני המרכזי.

ס"ל - ספריה לאומית (בית הספרים הלאומי, המחלקה לכתב-יד).

יב"צ - יד בן-צבי. (איב"צ - ארכיון יד בן-צבי).

לרסון - צילומי המושבה האמריקאית.

י. בן-דוב - צילומים ממקורות שונים.

מקור צילומי הצבע:

ארכיון העיר * מוזיאון מגדל דוד * גב' ווסטר

יבורכו הכותבים, הידועים והאלמונים, אשר רשמו ידיעות וזכרונות בתקופה הרת
הגורל להתחדשות העם היהודי בירושלים.

תוכן העניינים

6	ירושלים לא נפלה, ירושלים קמה
7	במקום מבוא
9	שנת תרע"ח - ב. שץ
10	הקוראים באותיות / פעמי משיח
11	חשבון הגאולה
12	הגאולה לפי השיטה המוסלמית
13	כה אמר נוטראדמוס
16	תמונת השער - בניעת ירושלים

17	תרע"ח לקראת השנה החדשה - מ. בן הלל הכהן מונחי יסוד להבנת החיים בירושלים לפי:
18	א. בן־יהודה/ שאר ישוב / יצחק שריון

חורבן

29	אצל כותל מערבי - שניאור דב הרי"זהב
30	יפני הדור כפני הכלב - פרופ' בוריס שץ
31	בבית האסורים - פרופ' בוריס שץ
32	בשנה האחרונה למלחמת העולם - דוד קמחי
43	לחיות בירושלים תרע"ח - צבי שרלין
46	האומללים בירושלים - משה סמילנטקי
52	הפחה הירושלמי החדש - משה סמילנטקי
53	סילואתין (א. ברזילי ב. גימל פשה) - ק. לבבתיני
54	ביקור תחנונים אצל הקולרסי - אהרן הראובני
59	יסורים קשים - אהרן הראובני
61	על חטא - מרשימות חייל תורכי - מ. גוקן
62	גרוש היהודים היוונים מירושלים - מאת: בן יד'
71	הרהורים - מאת: בן יג'
73	הכרוז - מאת: ר.ט.
75	תברה קדישא - ישראל סבא
79	בחטות ממלכת אוסטריה - ד"ר גרוס
80	ספסר ראשי - חים המבורגר
81	

84	העדה הבוכרית בירושלים - זלמן בן-טובים
87	חורבן ירושלים - הרב י.ל. הכהן פישמן
90	מגירוש יפו עד כיבוש ירושלים - יהושע ילין
99	הימים האחרונים של ירושלים תחת הממשלה התורקית
104	משעבוד לגאולה - חיים אריה זוטא
108	הקונסול האחרון בירושלים - שמעון רובינשטיין
113	חדשות המלחמה - דב גנחובסקי
117	לונץ - העיוור שראה את הנולד
118	על סף הארץ המובטחת - חנה לונץ
118	אברהם משה לונץ ז"ל - ש. רפאלי
121	לונץ מת - מ. בן הלל הכהן
121	לונץ - חיי אבי - חנה לונץ
123	שיר ערש - ליבושיצקו
124	"שאו נס" - העברי

נס

126	מידת הנצחון - ה. וייצמן
128	יום הכבוש - אליעזר בן-יהודה
130	יומן ראינוע: "אלנבי בשערי ירושלים"
132	כיבוש ירושלים - א.פ. ויזול
133	אתחלתא - כיבוש העיר, מ. בן הלל הכהן
135	הבטחון - איתמר בן-אב"י
137	לנו תהיה הארץ - איתמר בן אב"י
140	כיבושה של ארץ ישראל - ארי רוזנברג
143	השנה שנת תרע"ח
144	הראשון לעוזול - ד"ר יעקב טהון
148	הקרב על תצלומי הכניעה - ד"ר דב גביש
153	הסהר התורכי ירד - ברטה וסטור ספפורד
161	סיפור הכניעה בעיני הכובשים - לויאל תומאס
166	דיווח על התקדמות חיל המשלוח ממצרים
168	דו"ח מבצעי של הגנרל אלנבי
171	ירושלים בודינו - ("הטיימס")
173	צו של מצב מלחמה (הנוסח העברי)
174	ירושלים - (ג'ויזש כרוניקל)
175	כיצד נכבשה ירושלים ("הטיימס")
176	הכניסה הרשמית ("הטיימס")

178	קבלת הפנים / במצודה ("טיימס")
180	צו של מצב מלחמה (7 שפות)
182	שמחת העם
183	חוסר ההחלטיות של אנוור פשה
185	כיבוש ירושלים "העברי"
186	הנצחת רגע הסטורי - ד"ר משה גודמן
188	מיומנו של שבוי (גרמני)
189	דגל לבן - מנשה אלישר
193	סוף המלחמה - עליזה גרעוני
200	אל תפחד, הגיעו - גד פרומקין
202	כיבוש ירושלים בידי האנגלים - שמואל משיוף
204	עם בוא הבריטים - הרב אליהו פרוש
205	"עסקים כרגיל" - ראובן זילברשטיין
209	לשעבר - מאת יהודה ג.
216	הדוכס מקונגט בירושלים
218	היינו כחולמים - ת.א. זוטא
220	שקיעת חמה - זריחת חמה
222	חג נצחון בריטניה בירושלים
225	פלשתינה ליהודים
225	חגיגות יום הדקלרציה (בירושלים)
228	חגי יהודה הגין
230	"הצהרת בלפור" התורכית
230	צ'רטר עברי לאומי
232	חגיגת יום כיבוש ירושלים
234	חג כיבוש ירושלים
235	תפילה לחגיגת יום הכיבוש - הרב קוק
236	יום שחרור ירושלים
237	ירושלים לא נפלה - היא קמה

גאולה

247	הנוכה חשמונאית - אליעזר בן-יהודה
251	היציאה מהמחבואים
252	"זאב בן יעקב" יוצא מהחורים...
255	חיים ומעשים / ירושלים המתחדשת - ישראל סבא
259	חלום הסרט העברי - יעקב גרוס
261	הסרט: "חורבן בית המקדש" - בוריס שץ

264	הסרט העברי הראשון: "יהודה המשוחררת" -
269	תכניית הסרט "יהודה המשוחררת"
273	הלום בהקיץ
274	הסרט: "התחיה" בראינוע ציון
279	שבי גולה לירושלים - ישראל סבא
283	תערוכת ביה"ס בעלאל
285	ועידת מורי איי בשטח הנכבש בירושלים
285	גילוי דעת המורים
287	גן הירקות של ברל כצנלסון
293	המשביר, צעדים ראשונים - ברל כצנלסון
294	עבודה הקלאית-ישובית בירושלים - ברל כצנלסון
298	קבלת פנים לחיילי הגדוד העברי בפסח
300	אדווין סמואל בירושלים
301	החיילים היהודים בעירנו
302	סדר לעניי העדה
302	פסח וגאולה - מ. בן הלל הכהן
303	ביאת הקומיסיה הציונית - מאת: בן ט"ו
304	קבלת הפנים לוועד הצירים בירושלים
308	המכונות של ועד הצירים -
309	ז'בוטינסקי מגייס את הנוער בירושלים
311	"הדגל" - זאב ז'בוטינסקי
312	לתקופת 1783 שנים - מזקני היישוב
313	הוד רוממותו המונוקל, גיימס רוטשילד
316	הגדוד העברי, הגיוסים
317	האברכים מתגייסים לגדוד - מ. בן הלל הכהן
318	בעקבות רוטשילד - לצבא - מ. בן הלל הכהן
318	מסע הגיוס לגדוד העברי
320	פתיחת ביה"ח של רוטשילד בירושלים
323	קבלת המצביא אלנבי ע"י עדת היהודים בירושלים
327	מגרשי הכותל - למכירה - מ. בן הלל הכהן
328	כוחן של הדמעות - מ. בן הלל הכהן
330	וייצמן אל בלפור: האוניברסיטה והכותל
331	המצב כמו שהוא - מ. בן הלל הכהן
332	מי יקנה את הכותל - א. מני
334	הכותל לבו של עם ישראל - רוגלד סטודס
336	הר הבית בעתיד הקרוב
337	אבן הפינה לאוניברסיטה - מ. בן הלל הכהן

338	המחברת לילדי ישראל בא"י
340	הטכס (הנחת אבן הפינה)
343	נאום ד"ר ווייצמן להנחת אבן הפינה
347	הטלגרמה של בלפור
350	מאורע הסטורי גדול - אחד העם
351	מחיר אבני היסוד - מ. בן הלל הכהן
352	חיבורים חפשיים - ביבליוגרפיה
353	עשרת הדברות של משלחת הדסה
354	על הבריאות
355	סכנת היתושים והזבובים
357	מניין חסר / המצב קשה - מ. בן הלל הכהן
358	פתיחת בית העם
359	בית העם הירושלמי
361	דו"ח מצב היהודים
363	התאגדויות
364	ארגון בעלי המלאכה בירושלים
366	אגודת האקדמיים העבריים
370	חיבה או חובה, התיאטרון - ק. נח
372	אגודת נשים עבריות - אסנת ג.
373	הגבירות - מ. בן הלל הכהן
374	בתי הדפוס בירושלים
376	מועצת העירייה ופעילותיה - יצחק שריון
378	הקמת ועד העיר ליהודי ירושלים - שמעון רובינשטיין
380	הציבור היהודי בירושלים - ישראל סבא
382	מי ישלוט בענייני הציבור - מ. בן הלל הכהן
382	מלחמת הוועדים - מ. בן הלל הכהן
384	הבחירות העבריות בירושלים
385	באי כוח היישוב / "הוועד הזמני"
389	הרב עוזיאל "נתקע" בירושלים - שבתו דון יחיה
390	מלאכי השלום - הרב עוזיאל
391	הישיבות בירושלים - מ. בן הלל הכהן
393	גם לנו חלק ונחלה - כתב מלשינות - גשמי-זהב
395	הקיצו הנרדמים (כריזה)
396	הישוב הישן הסטגוני - ד"ר חיים ווייצמן
397	חיים ווייצמן, ועד העיר ורבני ירושלים - ישראל סבא
400	מכתבי שגוררות
403	פיזור כספים - מ. בן הלל הכהן

זר ברכות לאגודות, למוסדות ולציוני הדרך הרבים החוגגים השנה 75 שנה לצעד הראשון בירושלים ובישראל:

- יסוד האוניברסיטה העברית בהר הצופים.
- אגודת האקדמאים העבריים.
- עיתון "הארץ" - (שנקרא בגילגולו הראשון "חדשות הארץ הקדושה").
- ארגון בעלי המלאכה - בירושלים.
- הוועד למען החייל (מיסוד המכבי, ובית החייל במימון ג'ימס רוטשילד).
- מגן דוד אדום - בירושלים.
- ארגון "הדסה" - בירושלים.
- "המשביר" - ירושלים.
- אגודת הנשים העבריות.
- ועד העיר ליהודי ירושלים (הבסיס לעירייה העברית).
- האסיפה המכוננת הראשונה (הבסיס הפוליטי הראשון לכנסת).
- אגודת השוטר העברי בא"י.
- השופט העברי הראשון - דב פרומקין.
- הסרט העברי הראשון - "יהודה המשחררת".

מדליה זו לא זכתה להטבעה ביובל ה-75, והיא תופיע בחג ה-80 לשיחזור ירושלים,
לקראת "שנת היובל לישראל" וה"מאה לקונגרס הציוני הראשון".